

GJALLARHORNET

Utges av Svenska Arkeologiska

Samfundet

Årgång 38. Nr. 2. 2018

Med önskan om en trevlig sommar

Den 2 maj hade Samfundet årsmöte och en ny styrelse valdes. Som ny styrelseledamot och också redaktör för Gjallarhornet valdes Clas Ternström. Anna och Clas kommer framöver att ansvara för Gjallarhornet tillsammans.

I det här numret, som inleder sommaren, kan ni läsa beslut om Svenska fornminnesföreningens stipendier 2018. För de ressnuga finns en reseskildring från Toscana och även tips på arkeologisk turbuss på Bjärehalvön som arrangeras av Skånes hembygdsförbund den 12 juni. I Göteborg anordnas en spännande konferens om maritimt utbyte i forntiden den 8-9 juni. Glöm inte heller att anmäla era arrangemang inför Arkeologidagen i augusti!

Även om vi har haft högsommarvärme under lång tid redan så har sommaren bara precis börjat. Vi önskar därför alla en riktigt skön sommar och välkomnar texter om sommarens arkeologiäventyr till nästa nummer av Gjallarhornet som kommer ut i höst.

Anna Tornberg och Clas Ternström

anna.tornberg@ark.lu.se och clas.ternstrom@sweco.se

Vandring mellan små medeltida städer i Toscana

För fjärde gången har min hustru och jag vandrat på egen hand mellan små vackra medeltidsstäder i Toscana – flera belägna på berg och de flesta omgivna av stadsmurar. Vi bodde i trevliga bed & breakfast bostäder som vi fann under vår vandring.

I början av april startade vi vandringen i *Montepulciano* i kylslaget väder för att vara vår i Toscana. Staden är en av de högst belägna av de toscanska höjdstäderna – det vet vi av egen erfarenhet då vi tidigare mödosamt vandrat upp till staden från en annan plats. Montepulciano ligger på 665 m över havet. Det är lättare att gå nedför berget med ryggsäck! Det är en långsträckt stad på en höjdrygg med smala gränder, full av gamla hus, torg och etruskiska minnen samt med mycket gott vin! Staden grundades på 500-talet av flyktingar från Chiusi. I staden finns fullt med renässanspalats och gamla kyrkor. Palazzo Bucelli längs den genomgående gatan Corso har fullt med romerska och etruskiska reliefplattor på fasaden mot gatan.

Från Montepulciano vandrade vi till den lilla muromgivna borgbyn *Montichiello*, också högt belägen med en kastalliknande fästning, kanske ett slags vaktorn, på högsta punkten. Trattorian La Porta vid stadsporten (se foto av porten) serverar utmärkt mat och vin!

Från bergsbyn går vandringen till den lilla staden *Pienza* genom det öppna, vackra toscanska landskapet (se foto av landskapet med författaren). Vädret var strålande under flera dagar och med temperaturer runt 18 – 19 grader, perfekt för vandring. Pienza ligger cirka 20 km väster

om Montepulciano. Det var påven Pius II som lät bygga staden med början 1459. Det finns dock arkeologiska fynd som visar att platsen var bebodd redan på bronsåldern. Under romartiden fungerade platsen som ett höjdfort. Det är en mycket vacker liten stad med trånga gränder och snabbt genomkorsad. Vi brukar alltid stanna ett par dagar i den lilla staden och på bänkar längs den höga södra sidan i solen beundra det toscanska landskapet. I staden finns en vacker katedral och flera små palats. Påven bodde själv i Palazzo Piccolomini. I ett sevärt litet museum finns både konst och intressanta föremål.

Det verkliga äventyret inträffade när vi från Pienza skulle vandra till *San Quirico d'Orcia*. Det regnade kraftigt och eftersom det tidigare under våren regnat en hel del i området var marken mycket genomblöt. Vår vandringsstig visade sig vara ljus, sörjig lera som vandringskorna sjönk och gled i. Till slut byggdes det upp stora plåtår av lera under fötterna. Vi insåg att fortsätta några kilometer på den stigen var omöjligt – i synnerhet som stigen sluttade nedåt och på andra sidan en bäck gick brant uppför. Det hade vi aldrig klarat. Så vi lyckades ta oss upp på gräsbeklädd åker och fick finna oss gå på en asfalterad landsväg i regnet. Det blev en rejäl omväg. Till slut nådde vi en grusad liten landsväg, som mynnade i den asfalterade och stannade samt funderade på att ta den till vårt mål. Då stannade en mycket liten bil

och en ung man kom fram till oss och började tala stapplande engelska. Jag svarade på italienska men det visade sig att han inte kunde italienska – han var ryss. Vi erbjöds lift till San Quirico vilket vi tacksamt mottog – blöta som vi var och med våra fullständigt nersmetade skor (som inte var så bra för ryssens hyrbil).

San Quirico d'Orcia är en delvis muromgärdad landsby – också den med många, smala gränder och mycket gamla hus. Här finns ruinerna av ett 1600-talspalats. Särskilt intressant i byn är den romanska kyrkan Collegiata med sina tre portaler skulpterade med lejon och andra djur.

Montalcino var vårt nästa mål, cirka 11 kilometer från San Quirico. Det är en klassisk toscansk bergsstad – omgiven av stadsmur – och belägen på cirka 567 meter över havet. Så upp till Montalcino får en vandrare med ryggsäck anstränga sig – för vandringsleden är brant!

Högst upp ligger la Fortezza – en sagoliknande fästning med fyra torn. Platsen har varit bebodd sedan stenåldern och framför allt under etruskisk tid. Första omnämnandet av namnet Montalcino är år 814. Troligen blev platsen mer permanent bebodd omkring år 1000. Det sägs att den koloniserades av flyende från saracener som attackerade den toscanska kusten. Tyvärr drabbades vi av leriga stigar även på vägen till Montalcino – något vi aldrig tidigare råkat ut för under föregående vandringar. Vi lyckades trassla oss igenom leriga vinrankförsedda fält och till grusade vägar för att till slut nå asfalt och kämpa oss uppför och in genom stadsporten. Utsikten från la Fortezza över staden är mycket vacker (se foto). Montalcino är känd för sitt fina Brunello-vin.

Ett par dagars vila i Montalcino räckte för den långa 14 kilometers vandring vi till slut företog till den lilla staden *Buonconvento*. Nu gick vi först nedåt rejält och kom så småningom till den medeltida gamla pilgrimsvägen Via Francigena som slingrar sig upp och ner över höjder och som leder till Buonconvento men fortsätter såväl norrut som söderut. Här mötte vi för första gången under vår vandring dels ett norskt vandrande par, dels tre mycket glada vandrande italienare som strax innan uppenbarligen hade förfriskat sig på en av de många vingårdar som finns i området! Den lilla staden Buonconvento är medeltida och muromgärdad och fungerade en gång som staden Sienas yttre försvar. Därmed var vår härliga vandring över men vi fortsatte med buss till Siena för att se den vackra domen och sedan buss till Florence med sina fina palats och muséer, däribland det arkeologiska som har en mycket intressant samling etruskiska föremål.

Naturligtvis tog vi buss upp till högt belägna bergsstaden *Fiesole*, cirka 8 kilometer nordöst om Florens. Här besökte vi det arkeologiska museet, den romerska teatern med 3000 platser och ruinerna av det romerska badet. Vi vandrade även till resterna av två etruskiska stenbyggda kammargravar (se foto). Innehållet kan ses i det arkeologiska museet.

Vår tvåveckorsvistelse med vandring kändes som en månad – en härlig avkoppling att vandra i det vackra toscanska landskapet!

Nils Ringstedt

Nils.ringstedt@gmail.com

Svenska fornminnesföreningens Hildebrandspris, stipendier och Mandelgrenpris 2018.

Styrelsen för Svenska Fornminnesföreningen har beslutat att utse arkeologparet Charlotte Fabeck och Ulf Näsman till mottagare av 2018-års Hildebrandspris (SEK 30.000) – prisutdelningen är planerad till december månad. Vidare beslöts vid möte den 16 februari 2018 att utdela följande stipendier ur föreningens fonder, helt eller delvis ur Hildebrandsfonden enl. följande:

5.000 till FD Cecilia Ljung, Stockholm för att tillsammans med FD Torun Zachrisson och FD Anna Kjellström genomföra ett projektmöte i Sigtuna om tidigkristet gravskick i staden.

5.000 till FM Lars Nylander, Harmånger till inventeringsresa i Dalarna för studium av sengotisk kyrkoskulptur. Från Aron Anderssons minnesfond.

5.000 till FK Ingela Wahlberg, Uppsala till deltagande i tre textilhistoriska konferenser och därvid diskutera sina rön om Vadstenatextilierna.

5.000 till FK Linda Qviström, Uppsala till deltagande i symposium i Gersten (Ermsland i Tyskland) och föreläsa om *Windows and light in medieval buildings in the regions of Uppland and Gotland*.

5.000 till FK Birgitta Åkesson, Limhamn till fortsatt dokumentation och publicering av Södersläatts bronsålderslandskap, nu Oxies härad. I samarbete med Bösarps bygdeförening.

4.400 till FK Jon Lundin, Uppsala för studium av mesolitiska primärbosättningar i Ludvika och Smedjebackens vattensystem

4.000 till FD Svante Fischer, Stocksund till resa till Tyskland för att studera romerska amfiteatrar som möjliga förebilder till vissa öländska fornborgar.

3.500 till FK Bettina Stolle, Uppsala till jämförande studier i Lund av djurbensmaterialet från Uppåkra mfl fyndplatser för avhandling om djurbensmaterialet från Helgö.

3.000 till FK Jane Jordahl, Uppsala för att delta i en konferens i Århus, Danmark och föreläsa om fågelbensfynden från Valsgärdes båtgravar.

2.500 till Prof. Sabine Sten, Fårö för att tillsammans med FD Majvor Östergren, Fårö genom arkivstudier etc uppdatera det 2010 öppnade Fårö museum.

2.500 till FD Majvor Östergren, Fårö för att tillsammans med Prof. Sabine Sten uppdatera det 2010 öppnade Fårö museum.

2.000 till MA Madeleine Swanström, Motala. Bidrag till inköp av handskanner för färgbestämningar på medeltida textilier.

1.700 till FK Ingela Skougfrid, Broby till omgestaltning av arkeologitställningen i Brobyhembygdspark.

1.000 till MA Aija Macane, Göteborg till analys av djurtandspärlor från det mesolitiska gravfältet Zvejnieki i Lettland

Vid föreningens årsmöte den 11 april utdelades även Mandelgrenpriset för tredje gången. Priset, som tillkommit genom en generös donation av framlidne docent Lennart Karlsson, har till syfte att minna om Nils Månsson Mandelgrens banbrytande dokumentation genom att årligen dela ut ett pris till en fotograf, tecknare eller annan bildkonstnär verksam i Sverige och som sakligt och med estetisk medvetenhet i bild dokumenterar vendel-, vikinga – eller medeltid. 2018 års pris tilldelas arkeologen och skulptören Oscar Nilsson för hans arbete med att efter forensiska metoder och med stor estetisk medvetenhet göra rekonstruktioner av ansikten. Bland de mest kända av hans rekonstruktioner är kvinnan från Barum, Birkaflickan och Bockstensmannen.

Stipendiemedlen har utbetalats under april månad.

Eventuella frågor kan ställas till skattemästaren doc. Margareta Kempff Östlind

megostlind@hotmail.com

Mob. 070 735 68 29

Jan Peder Lamm

stipendiesekreterare

Janpeder.lamm@bredband.net

Maritim konferens går på djupet

Nyhet: 2018-05-28

Den 8-9 juni träffas en rad internationellt erkända forskare inom de historiska ämnena i Göteborg för att fördjupa sig i maritimt utbyte och hur det påverkade samhällen under förhistorisk tid och bronsåldern. Allmänheten är välkommen till evenemanget.

– Konferensen bygger på en tidigare konferens där man upptäckte att den maritima handeln var otroligt viktig. Nu går vi vidare med detta och utforskar det ännu mer. På fredagen är det fokus på Europa i neolitikum och bronsålder. På lördag är det fokus på hela världen och det maritima utbytet över sjövägar, berättar Johan Ling, professor och en av arrangörerna av konferensen.

Förutom forskare från den egna institutionen har även flera internationellt erkända forskare bjudits in för att tala på konferensen med det engelska namnet Long Distance Maritime Exchange and Social Complexity Conference. De kommer bland annat beröra socio-politiska och kulturella interaktioner som härrör från resor, handelsexpeditioner, allmänna befolkningsmigrationer och koloniseringssystem.

Förhoppningen är att konferensens tvärvetenskapliga metod ska bygga vidare på och fördjupa kunskap man haft inom området sedan tidigare.

Mer information:

Konferensen, Long Distance Maritime Exchange and Social Complexity Conference, arrangeras mellan den 8-9 juni 2018 i stora hörsalen på Institutionen för historiska studier, Eklandagatan 86. Det är öppet för allmänheten och alla välkomnas att delta.

Arrangeras av:

Prof. Johan Ling, Göteborgs universitet

Dr. Richard Chacon, Winthrop University

Dr. Yamilette Chacon, James Madison University

Dr. Bettina Schulz Paulsson, Göteborgs universitet

Kontakt:

[Johan Ling](#), Institutionen för historiska studier

Arkeologibussen

- en heldagsexkursion bland fornlämningar på Bjäre

Runtomkring oss i landskapet myllrar det av spår från förhistorien.

Vissa är tydliga, som bronsåldershögarna. Andra, som stenåldersboplatserna, gömmer sig under marken. Följ med på en busstur där vi tittar på olika typer av fornlämningar, lär oss mer om hur man känner igen dem och om den tid då de skapades!

Vi använder Bjärehalvön som ett smörgåsbord och lär oss mer om skeppssättningar, högar, hållristningar, megalitgravar, fossila åkrar, domarringar, gravfält, fägator och förhistoriska boplatser. Under dagen kommer vi också att få veta mer om vad lagen säger om fornlämning-arna. Hur kan man som intresserad hjälpa till att bevara dem till framtiden?

Dagen arrangeras tillsammans med Länsstyrelsen Skåne, Historiska museet vid Lunds Universitet samt Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds Universitet. Värdföreningar: Bjäre härads hembygdsförening och Hovs hembygdsförening. Resan genomförs med stöd av Region Skåne.

Program

9.15 Samling Förslövs station

9.30 Avfärd från Förslöv station

Förmiddagen innehåller bl.a. stopp på en stenåldersboplatz, hållristningar och bronsåldershögar. OBS! Egen medhavd fika.

13.15 Lunch på Salomon krog

Eftermiddagen innehåller bl.a. en skeppssättning och ett järnåldersgravfält.

16.00 Tillbaks på Förslövs station

Detaljerat program delas ut på bussen.

Se nästa sida för exempel på fornlämningar som besöks.

Dagen innehåller en del längre promenader. Tänk på att ha kläder efter väder.

Tid: tisdagen den 12 juni 2018, kl. 9.15 - 16.00

Plats: resan börjar och avslutas på Förslövs station

Tåg från Helsingborg ankommer 9.18 och avgår 16.08

Parkeringsmöjlighet finns

Kostnad: 150 kr för medlemmar i någon av Skånes hembygdsförbunds

medlemsföreningar (se www.hembygd.se/skane för en lista), Övriga: 600 kr.

Lunch, buss och frukt ingår. Förmiddagsfika medtages.

Anmälan: senast den 4 juni till Sara Williamsson,

sara.williamsson@skaneshembygdsforbund.se

Exkursionsledare

Anna Tornberg

Fil. dr. i historisk osteologi (läran om ben). Hannes avhandling handlade om hur människors hälsa förändrades när jordbruket blev mer intensivt under slutet av stenåldern.

Undervisar i historisk osteologi vid Lunds Universitet.

Andreas Nilsson

Doktorand i arkeologi vid Institutionen för arkeologi och antikens historia. Forskar kring bronsålderns hantverk, och har tidigare arbetat som museipedagog.

Eva Persson

Kulturgeograf som arbetar vid Länsstyrelsen Skånes kulturmiljöenhet. Handlägger ärenden som rör fornlämningar, bl.a. skyltning.

Joen Leffler

Arkeolog vid Historiska museet, Lunds Universitet. Har drivit flera forskningsprojekt kring Skånes stenålder, och undervisar i fältgrävning vid universitet.

Sara Williamsson

Historisk arkeolog (medeltidsarkeolog). Anställd som kulturpedagog/hembygdskonsulent vid Skånes hembygdsförbund.

Fornlämningar

Drottninghall

Ligger precis utanför Västra Karup. Här finns hällristningar, en stenåldersboplats, spår av en linbastu och en stensättning.

Bjäragården

Nära Hovs kyrka finns bronsåldershögar, en domarring, en stensättning och mycket annat. Allt samlat i en vacker ekdunge.

Tofta högar

Ett gravfält och boplatssområde i närheten av Hovs hallar. Här finns en skeppssättning, flera gravhögar och spår av bebyggelse.

Hovs gravfält

Precis invid kyrkan i Hov finns ett järnåldersgravfält med resta stenar, högar och en och annan sägen.

Arkeologidagen 2018

Arkeologidagen är en temadag som via Riksantikvarieämbetet anordnas över hela Sverige varje år. Arkeologidagen genomförs alltid den sista söndagen i augusti, vilket i år infaller den 26 augusti.

Alla som vill anordna aktiviteter som knyter an till arkeologi och förhistoria är välkomna att delta. Det kostar ingenting att delta som arrangör.

Arrangörers anmälan görs via Riksantikvarieämbetets hemsida:

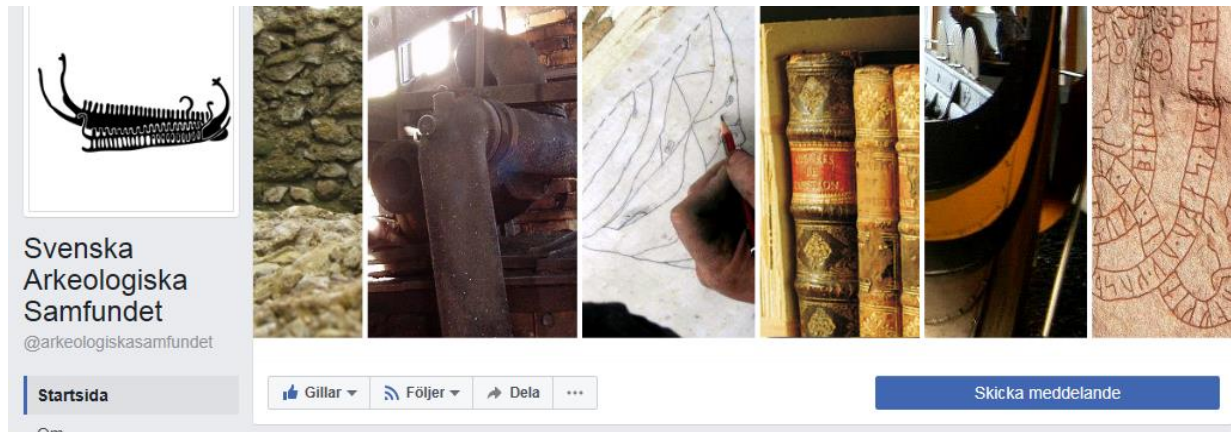
<https://www.raa.se/evenemang-och-upplevelser/upplev-kulturarvet/arkeologidagen/till-anmalan-for-arrangorer/>

Riksantikvarieämbetet vill ha arrangörernas anmälan senast den **30 juni**.

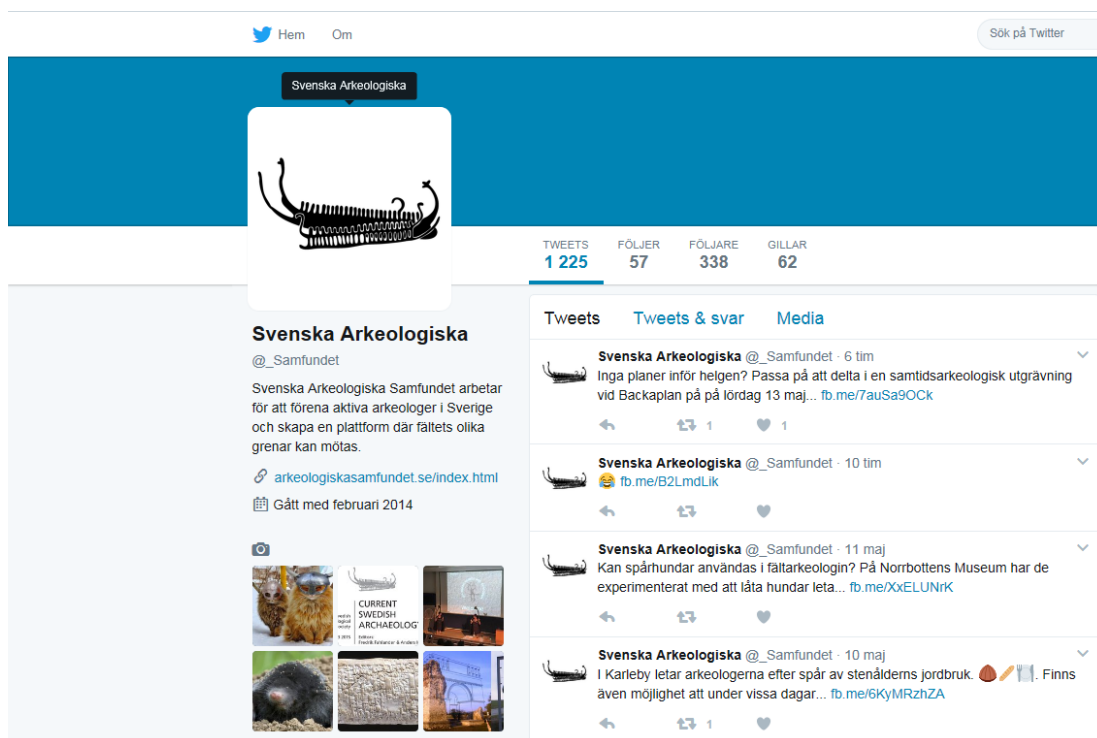
Svenska Arkeologiska Samfundet i sociala medier

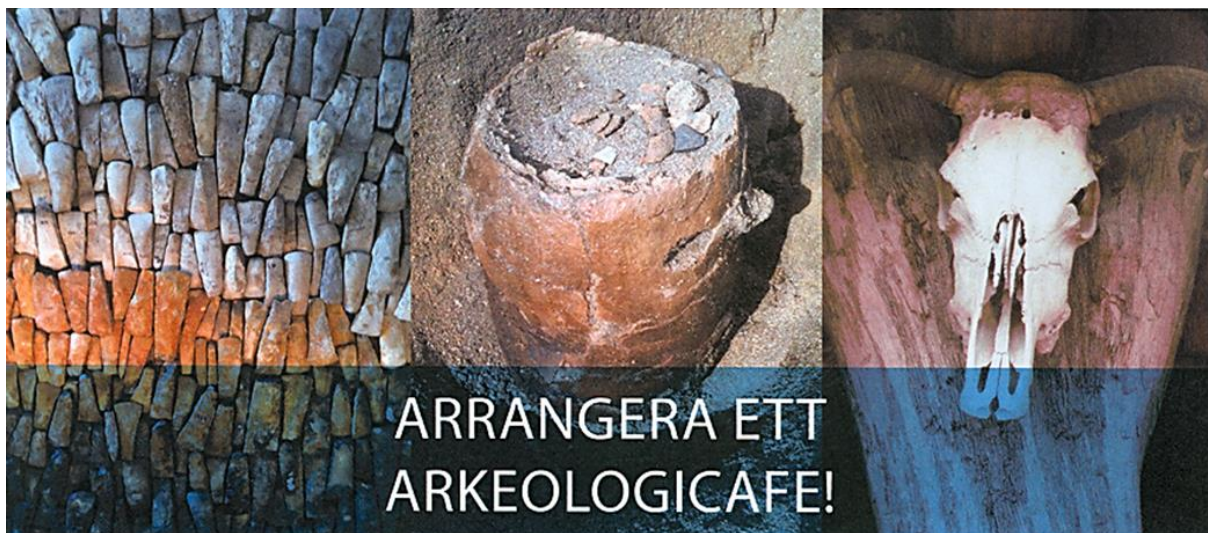
Ni följer väl Svenska Arkeologiska Samfundet i sociala medier?

Svenska Arkeologiska Samfundet har en väldigt aktiv Facebook-sida med drygt 4700 följare. Här delas olika typer av arkeologirelaterade nyheter av både stor och liten karaktär.

Svenska Arkeologiska Samfundet finns sedan 2014 även på Twitter.

ARRANGERA ETT ARKEOLOGICAFE!

Funderar ni på någon arkeologisk fråga som ni vill få besvarad? Vill ni veta mer om arkeologiska utgrävningar eller kulturarvet i er hembygd? Eller vill ni kanske djupdyka i någon aktuell arkeologisk debatt?

Svenska Arkeologiska Samfundet hjälper till att arrangera ett arkeologicafe i form av en föreläsningkväll, tematräff eller liknande. Ni kan vara en förening, t.ex. en hembygdsförening, ett byalag, en studentgrupp eller ett nätverk. Ni ordnar lokal, bjuder in en eller flera föreläsare och sprider information om arrangemanget på er ort. Den inbjudade föreläsaren kan vara arkeolog eller någon annan som kan dela med sig av sina kunskaper. Vi står för kostnaderna upp till 10 000 sek för inbjuden föreläsare, tryck av affischer, annonser och i viss mån lokalhyra. Vi hjälper även till att sprida information om arrangemanget via vårt nyhetsbrev *Gjallarhornet*, vår hemsida (www.arkeologiskasamfundet.se) och facebookside.

Ni kan föreslå arkeologicafeer löpande under året men vi behöver minst två månader på oss för beslut, så var ute i god tid! Skicka ert förslag med en kort beskrivning om hur arrangemanget ska gå till, vilket arkeologiskt ämne eller tema som ni vill ta upp och vilken/vilka föreläsare ni tänkt bjuda in. Vi kan också hjälpa till att hitta en arkeolog som matchar temat på arrangemanget. Bifoga även en budget över kostnaderna. När arrangemanget är genomfört skickar ni en ekonomisk redovisning och en kort redogörelse för publikation i vårt nyhetsbrev.

Skicka ditt förslag till: info@arkeologiskasamfundet.se

Svenska Arkeologiska Samfundet

Disputationer

Anna Tornberg har disputerat vid Lunds universitet med avhandlingen *Health, cattle and ploughs – Bioarchaeological consequences of the Secondary Products Revolution in southern Sweden, 2300-1100 BCE*.

Den 11 maj, kl. 13.15 i LUX sal C121, Helgonavägen 3, Lund

Opponent: Linda Fibiger, Edinburgh University.

Clara Alfsdotter har lagt fram sin licentiatavhandling *Bad Death at Sandby borg – A Bioarchaeological Analysis of Intergroup Volence and Postmortem Agency of Unburied Corpses*.

Den 18 maj, i C305K, Falken, Kalmar.

Opponent: Alison Klevnäs, Stockholms universitet.

Florent Audy har disputerat vid Lunds universitet med avhandlingen *Suspended Value: Using Coins as Pendants in Viking-Age Scandinavia (c. AD 800–1140)*.

Den 25 maj, kl. 10.00 i rum 321, Gamla Botan, Lilla Frescativägen 5, Stockholm.

Opponent: Dagfrinn Skre, Oslo universitet.

Publicera i Gjallarhornet

Deadline för nästa Gjallarhornet är den 15 september. Bidrag skickas till Anna Tornberg eller Clas Ternström, helst med e-post: anna.tornberg@ark.lu.se eller clas.ternstrom@sweco.se, alternativt via post till: Anna Tornberg, Lunds universitet, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Box 192, 221 00 Lund.

Gjallarhornet distribueras numera endast via e-post som pdf. Det kan också hämtas på Samfundets hemsida: <http://www.arkeologiskasamfundet.se/gjallarhornet.html>.

Glöm inte att meddela Samfundet om du byter e-postadress. På så vis missar du inte utskick av Gjallarhornet eller annan information. Skicka dina uppgifter om byte till anna.tornberg@ark.lu.se. Om du inte längre vill ha Gjallarhornet skickat till dig, vänligen meddela även detta till anna.tornberg@ark.lu.se.

Vill du bli ledamot i Svenska arkeologiska samfundet?

Är du aktiv inom det arkeologiska fältet och vill hålla dig uppdaterad om vad som sker inom dess olika grenar? Vill du vara med och utveckla Samfundets verksamhet eller delta i dess olika aktiviteter? Då välkomnar vi varmt din ansökan om medlemskap. Vi vänder oss till dig som arbetar med arkeologi inom till exempel arkeologisk uppdragsverksamhet, på universitet, museer och länsstyrelser, eller är antagen till forskarutbildning.

Medlemsavgiften är sedan en tid tillbaka 200kr/år. Som medlem får du regelbundet nyhetsbladet Gjallarhornet samt inbjudan till Svenska Arkeologmötet, seminarier och temaresor.

Ansökan mailas till:

ledamot@arkeologiskasamfundet.se

När du har fått besked om att ansökan godkänts sätter du in årsavgiften 200 kr på:

Kontonummer: Plusgiro 351210-0

Betalningsmottagare: Svenska Arkeologiska Samfundet

På första inbetalningen, ange ”ny medlem”, namn, adress och e-post. Du kan även maila oss så skickar vi inbetalningskort.